

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

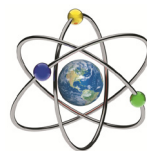
№1(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 444 sahifa,
20-yanvar, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarini maktab ta'limiga tayyorligini aniqlash	16
<i>Akramova Dildora Ergashboy qizi</i>	
Bola tarbiyasida o'yinning ahamiyati	21
<i>Choriyeva Durdona Anvarovna, O'ktamova Nasiba Ravshan qizi</i>	
O'quvchilarning loyiha-tadqiqot faoliyatini tashkil etishning ilmiy asoslari	25
<i>Sobirova Nilufar Azimboy qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonni tashkil etish	29
<i>Choriyeva Durdona Anvarovna, Ko'zibayeva Nasiba O'tkir qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda sensor tarbiyani rivojlantirish texnologiyalari	32
<i>Choriyeva Durdona Anvarovna, Allaberdiyeva Mardona O'tkirbek qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni jismoniy tarbiyalash mazmuni va vazifalari.....	37
<i>Choriyeva Durdona Anvarovna, Mirsharfova Shahinabegim Saidabbos qizi</i>	
Gandbolchi sportchilarni jismoniy tayyorgarligida harakatli o'yinlarning tarbiyaviy rivojlantiruvchi vazifalari	41
<i>Ibodullayeva Munira Atabek qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda dars samaradorligini oshirishda noan'anaviy usullardan foydalanish samaradorligi.....	44
<i>Yusufaliyeva Gulnora Abduraxmonovna</i>	
Modern Requirements for a Teacher's Pedagogical Skills in the Context of Digital Transformation in Education.....	49
<i>Abira Bakhramova</i>	
Ta'lim muassasalarida o'smir yoshlarning ijtimoiylashuv jarayonini samarali tashkil etishga yordam beruvchi pedagogik omillar va shart-sharoitlar	54
<i>Artikova Gulnoza Xasanovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiya berishning nazariy-pedagogik asoslari	57
<i>Mamadaliyeva Nilufar Bahodirovna</i>	
Kognitiv lingvistika va konseptologiya masalalari	60
<i>Meyliqulova Manzura Abdullayevna</i>	
Developing Law Students' Writing Competence Through the IRAC Method in Legal English Classes: A Comprehensive Study at TSUL.....	63
<i>Noila Mustafoeva</i>	
Tarixiy obidalarining restavratsiya jarayonlarining o'rganilish tarixi	67
<i>Ochilov Davron Bahodir o'g'li</i>	
Oliy ta'limda baholash jarayonini avtomatlashtirishda sun'iy intellekt texnologiyalarining qo'llanishi	72
<i>Ovxunov Iqboljon Abdunabiyevich, Mamadaliyeva Kamolaxon Xayrullo qizi</i>	
Tabiiy yorug'lik va barqaror energiya manbalarini integratsiyalashgan mini home loyihasi.....	76
<i>Djuraboyev Maqsudbek Karimbek o'g'li, Qodirjonov Oyatillo Abdulboqi o'g'li</i>	
Talabalarning tarixiy tafakkurini rivojlantirishda madaniy meros vositalarining pedagogik ahamiyati.....	80
<i>Rajabova Matluba Toshkentboy qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining umummadaniy kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari.....	83
<i>Saidova Nigora Olimovna, Jo'rayeva Nilufar Rustamjon qizi</i>	
Raqamli kommunikatsiyalarni o'smirlar shaxsiyatining rivojlanishiga ta'siri	86
<i>Shomurotova Nigoraxon Nabijonovna</i>	
Talabalarning chizma geometriya fanini mustaqil bilish faoliyatiga oid kompetensiyalarini "Visio" dasturi vositasida rivojlantirish metodikasi	90
<i>Tashimov Nurlan Erpolatovich</i>	

Shaxslararo munosabatlar – ijtimoiy pedagogik muammo sifatida.....	94
Uralova Muxabbat Sanjar qizi	
O'zbek tili darslarida raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish tajribasi	98
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Психологическая готовность разведенных людей к вступлению в новый брак и приоритеты при выборе партнера.....	101
Саидвалиева Шодия Рихсихужа кизи	
Воспитание любви к прекрасному у дошкольников в развивающей предметно-пространственной среде: теоретико-методический аспект.....	107
Терехова Ольга Евгеньевна, Темирова Барно Кёмхоновна	
Методика формирования наблюдательности у детей 6–7 лет в процессе целенаправленных прогулок-наблюдений.....	111
Терехова Ольга Евгеньевна, Шокиржоновна Мохира Илхомжон кизи	
Bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlash texnologiyalari	115
Artikbayeva Aziza Abror qizi	
Zamonaviy darslarda guruhlarda ishlash metodikasi	118
Berdiyeva Lobar Norqobulovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faol rivojlantiruvchi muhitni tashkil etishda STEAM ta'lim texnologiyasidan foydalanish.....	120
Esanova Maysara Umirovna	
Logopediyada axborot texnologiyalarini qo'llash metodlari	124
Feruza Yusupova Akildjanovna	
Axborot texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi o'rni va rivojlanish bosqichlari.....	130
Qodirov Farrux Ergash o'g'li, Allanazarova Anora Muxobir qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ilmiy-ijodiy kompetentsiyalarini rivojlantirish	134
Umarov Xusniddin	
Bo'lajak talabalarining individual yondashuv asosida kasbiy-ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirish	138
Arslonova Gulsora Kurbonovna	
Ona tili darslarida til kompetentsiyasini kognitiv-semantik yondashuv asosida shakllantirish	142
Mo'minova Go'zalxon G'ulamjanovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	147
Maxliyo Turotova Erkin qizi	
Talabalarining kreativligini musiqiy-nazariy fanlar vositasida oshirish samaradorligi	153
Urinova Sabina Shuxrat qizi	
Imijning ijtimoiy-psixologik fenomen sifatida talqini	160
Jo'rayeva Sohibjamol Norqobilovna	
Inklyuziv kompetensiya tushunchasining ilmiy-nazariy asoslari	163
Abdubannobova Mahliyo Abdurashid qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy-emotsional kompetentsiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	167
Abdurasulova Dilnoza Abdug'ani qizi	
Muxammas (taxmis) janrining o'zbek she'riyatidagi tarixiy taraqqiyoti va zamonaviy poetik talqinlari	170
Avazova Sitara	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalar hamkorligining asosiy shakllari.....	173
Babayeva Dono Razzakovna, Erkinova Madinabonu Otabek qizi, Xolmatova O'g'li Tojiddin qizi	
Yangi taraqqiyot davrida talaba-yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashning ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida	177
Botirova Zohida Doniyor qizi	
Logoritmikada sportga asoslangan o'yinlar	180
Dilfuza Ochilova Zayniddinovna	
Jismoniy tarbiyaning o'quvchilarning kognitiv rivojlanishiga ta'siri (Andijon shahridagi Prezident maktabi tajribasi asosida).....	184
Ibragimov Shuhratbek Iminjonovich	

Bolajak tarbiyachilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlashda integrativ yondashuvning zaruriyati	188
Karimova Feruzaxon Zakirovna	
Effective Techniques of Teaching Foreign Language Classes: a Sample of The 4CS Method	191
Khaitmuratova Zarina Sobirdjanovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni intellektual imkoniyatlarini tabiat bilan tanishtirish orqali shakllantirish ..	193
Maxmudova Durdona Mirkarimovna	
O'quvchilarning kasbiy ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishning pedagogik xususiyatlari	196
Mutallibjonov Ma'rufjon	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni kun tartibini to'g'ri tashkil etish	200
Muxtorova Mohira Ma'rufjon qizi	
Aksiologik yondashuv asosida altruistik ko'nikmalarni shakllantirish jarayonida ijtimoiy faoliyatni amalga oshirish	204
Norboyeva Moxigul Shavkat qizi	
O'smirlarda agressiv xulq-atvorini psixologik o'rganishning o'ziga xos xususiyatlari	207
Norqulova Dildora Shavkat qizi	
Raqamlashtirish jarayonida bo'lajak muhandislarni ishlab chiqarish-texnologik faoliyatiga tayyorlashning dasturiy-metodik ta'minoti	211
Nurov O'tkir Xudoyberdiyevich	
Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etilish	214
O'roqova Zilola Salomovna	
Pedagogika ta'lim yo'nalishi talabalarida amaliy tayyorgarlik tushunchasi va uning mazmun-mohiyati.....	217
Qaramanov Obid Xudayberdiyevich	
Pedagoglar uchun sun'iy intellekt asosidagi shaxsiylashtirilgan ta'lim imkoniyatlari	221
Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich	
Talabalarda psixologik moslashuvchanlikda refleksiya mohiyati va kognitiv qobiliyatni rivojlantirish samaradorligi.....	226
Ravshanova Nargiza Norboyevna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida integrallashgan mashg'ulotlarni tashkil etish	230
S. Irisova	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida marketing faoliyatini tizimli tashkil etishning nazariy asoslari	233
Sadikova Dilafuz Xusanovna, Qo'chqorova Munisa Anvar qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning dialogik nutqini xalq ertaklari asosida rivojlantirish	237
Seitmuratova Venera Jumamuratovna, Abduraufova Muxayyo Xabibullo qizi	
Bolalarni maktabga tayyorlashda psixologik yondashuv	241
Seitmuratova Venera Jumamuratovna, Sanoqulova Gulasal Nurillo qizi	
Sun'iy intellektni tibbiy oliy ta'lim o'quv dasturlarini ishlab chiqishda qo'llash: innovatsion yondashuvlar va tajribalar	246
Toxirova Farida Olimjonovna	
Talabalarni estetik tarbiyalashda milliy xalq o'yinlaridan foydalanish modeli.....	251
Usarov Murodjon Mamarasul o'g'li	
Xalqaro kimyo olimpiadalariga o'quvchilarni tayyorlashda xalqaro baholash tadqiqotlariga asoslangan kreativ topshiriqlar va fanlararo integratsiyadan foydalanish metodikasi	254
Usmanov Baxtiyor Xabibullayevich	
Xoja (Sayyid Poshshoxoja ibn Abdulvahhobxo'ja) va uning asarlarining o'zbek nasridagi o'ri va ahamiyati.....	258
Valijonova Mahzunabonu	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari boshqaruvida diversifikatsiya: tizimli yondashuv va rivojlanish strategiyalari	261
Xakimova Sevara Shavkat qizi	
STEAM texnologiyasini nodavlat ta'lim tashkilotlarida ommalashtirishning ijobiy tomonlari.....	264
Xalokova Maksudaxon Ergashevna, Melnikova Zaynura	
Muhammad Sodik Qoshg'ariy asarlarida ma'naviy-axloqiy tarbiya nazariyasi.....	267
Moxira Niyozqulova Nuraliyevna	

Sun'iy intellekt texnologiyalari asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ona tili fanini o'qitish kompetentligini rivojlantirish metodikasi (AQSh tajribasi).....	270
<i>Olimjonova Dilnavoz Maribjon qizi</i>	
Xalqaro baholash dasturlari mohiyati va ahamiyati	274
<i>Vohidova Ibodot Hurmatullayevna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ta'lim-tarbiya jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv.....	277
<i>Xujamiyarov Sa'dullo Choriyevich</i>	
Davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jamoatchilik nazorati samaradorligini oshirish mexanizmlarini takomillashtirish.....	281
<i>Xusanova Dilraboixon Botiraliyevna</i>	
Talabalarining jismoniy tayyorgarligida suzish mashg'ulotlarining ta'siri	285
<i>Zuxriddin Nasibovich Boboshev</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarni milliy-ma'naviy qadryatlar asosida tayyorlashning o'ziga xos xususiyatlari	289
<i>Abdullayev Muxammadimin Egamberdiyevich, Dadabayev Akramjon Askaraliyevich</i>	
Использование чат-ботов в образовательном процессе.....	294
<i>Мадаминова Наргизахон Жахонгир кизи</i>	
Формирование гендерной культуры детей старшего дошкольного возраста в контексте государственной стратегии Узбекистана	298
<i>Намазбаева Лола Закировна, Тиллабаева Малика Хабибуллаевна</i>	
STEAM технологии в дошкольном образовании	302
<i>Садикова Дилафруз Хусановна</i>	
Системная модель социально-эмоционального обучения в Узбекистане: интеграция подходов, основанных на школьном образовании и партнерстве семьи и школы	307
<i>Санакулова Нигора</i>	
Oila qurish yoshidagi talabalar psixologik xususiyatlari.....	311
<i>Qo'ziyeva Gulzoda Shermat qizi</i>	
Ingliz tili nutq faoliyati turlarini rivojlantirishda leksik-assotsiativ tarmoqlardan foydalanishning lingvodidaktik asoslari.....	315
<i>Mirzakamolova Maftuna Rahimjon qizi</i>	
Talabalarga ingliz tilidagi matnlarni kommunikativ metod yordamida o'qish texnikasini takomillashtirish usullari.....	318
<i>Mo'minova Mahliyo Axrorjonovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda ona tili mashqlarining roli	321
<i>Boltayeva Guzal Tolibovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning kreativ kompetensiyalarini rivojlantirish	324
<i>Ziyayeva Umida Turaxodjayevna</i>	
Maktabgacha hamda boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar jismoniy tarbiyasi tizimini modernizatsiya qilishning innovatsion istiqbollari	327
<i>A'zamov Ruhullo Mahmudjon o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinflarda informatika fanini o'qitishning maqsadlari va vazifalari.....	333
<i>Alikulova Bibisora Abdulvokhobovna</i>	
Bola shaxsini rivojlantirishda axborot-kommunikatsion texnologiyalarning pedagogik ahamiyati	336
<i>Azimova Dilnoza Sherzodovna</i>	
Raqamli didaktika sharoitida oliy ta'limni raqamlashtirishning nazariy asoslari va pedagogik xususiyatlari	339
<i>Berdikulova Shaxnoza Erkinjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining aqliy qobiliyatini shakllantirishda dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarda shaxmat o'yinidan foydalanish imkoniyatlar	343
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i>	

O'zbek tilidagi "kasb-hunar" va "lavozim-amal" konseptlarining hozirgi zamon o'zbek tili konseptosferasidagi o'rni	348
Dexqonova Muattarxon Ilxomovna	
O'quv jarayonida ijtimoiy tarmoqlar orqali bilim almashishning didaktik imkoniyatlari va metodologik asoslari	352
Ernazarov Alisher Ergashevich, Pimkulova Stora Boltayevna	
"Intellekt xarita" yordamida o'quvchilarga qattiq jismlarning solishtirma issiqlik sig'imini mavzusini tushuntirish va ularning to'la fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish	358
Eshboboyeva Muxlisa Zavqiy qizi	
Inklyuziv ta'lim texnologiyalari	363
Fayzullayeva Shoira Shorahmatovna	
Oliy pedagogik ta'lim tizimida hamkorlikda ta'lim nazariyasi va amaliyoti	366
Hojiyeva Zulfiya O'ktamovna	
Hikoya tuzishga o'rgatish maktabgacha yoshdagi bolalarning bog'lanishli nutqini rivojlantirishning muhim vositasi sifatida	369
Imixanova Nodira Saidburxon qizi	
Professional Competency Development of Future English Language Teachers: A Framework for the 21 st Century	374
Kamoldin Tadjiboyev	
Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari	378
Nosirova Dilfuza	
Inklyuziv sinf muhitida zaif eshituvchi bolalar bilan musiqa mashg'ulotlarini tashkil etishning nazariy yondashuvlari	383
Qizlarxon Isomova	
Raqamli ta'lim muhitida mustaqil ta'limni rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalar	389
Shabdullayeva Lazokatxon Orifbekovna	
Boshlang'ich sinflarda perimetr, yuza va hajmni o'rganish metodikasi samaradorligini shakllantirish	392
Shodmonova Madina Otabek qizi	
Chiziqli operatorlarning spektral xossalari	398
Sultonboyeva Zuhra Bobomurod qizi	
Qisqa masofaga yuguruvchilar ish qobiliyatini oshirish usullari	402
Utayev Z. M.	
Neyropedagogik yondashuv asosida 9–11 yoshli o'quvchilarda ingliz tilida matnni o'qib tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda ijro funksiyalarining o'rni	408
Xolboyeva Nodiraxon Abdumalik qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash muammosining dolzarbligi	413
Yo'ldosheva Dilnura Nizomjon qizi	
Bo'lg'usi tarbiyachilarda grafik organayzerlar vositasida ekologik tarbiyani shakllantirish usullari	416
O. Xo'janiyozova, Yuldashova Sanamjon Bobomurod qizi	
Взаимодействие воспитателей и родителей в процессе формирования нравственных представлений дошкольников	419
Жураева Наргиза Таировна, Абдуллаева Халимахон Дилёрна	
Развитие государственно-частного партнёрства в сфере дошкольного образования Республики Узбекистан	423
Курбанова Нуржамал Бахбергеновна	
Talaba qizlarning jismoniy va funksional tayyorgarligini shakllantirishning ilmiy metodologik asoslari	426
M. M. Ma'rufov, Sh. R. Ma'rufova	
Развитие языковых навыков у дошкольников через игровые методы обучения английскому языку	430
Садикова Шоиста Акбаровна	

“Узбекский текст в русской литературе XX–XXI веков...”	433
Сулаймонова Дурдонахон Равшан кизи, Иванова Ирина Николаевна	
Механизмы использования цифровых педагогических технологий для обеспечения непрерывности образовательного процесса учащихся начальных классов в условиях длительного лечения.....	437
Турсунова Д. З., Холлиева Н. Х.	
Патриотическое воспитание будущих педагогов: совершенствование методики формирования любви к родине в условиях профессиональной подготовки	440
Шарипова Холида Дехкановна	

MAKTABGACHA HAMDA BOSHLANG'ICH MAKTAB YOSHIDAGI BOLALAR JISMONIY TARBIYASI TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISHNING INNOVATSION ISTIQBOLLARI

A'zamov Ruhullo Mahmudjon o'g'li

Alfraganus universiteti sport faoliyati kafedrası professori

ORCID: 0009-0000-9173-1682

Annotatsiya: Mazkur maqolada jismoniy tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish masalalariga bag'ishlangan ko'p yillik ilmiy tadqiqotlar natijalari yoritilgan. Ushbu tadqiqotlar jismoniy tarbiya va sport sohasidagi yetakchi oliy ta'lim muassasalari mutaxassislari tomonidan amalga oshirilgan bo'lib, unda ta'lim tizimining ko'p bosqichli tuzilmasini takomillashtirishga, xususan, maktabgacha ta'lim tashkilotlari hamda umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining pedagogik samaradorligini oshirishga alohida e'tibor qaratilgan. Mazkur ilmiy xulosalar O'zbekiston Respublikasining uzluksiz ta'lim tizimi sharoitida jismoniy tarbiya tizimini modernizatsiya qilish va sog'lom avlodni shakllantirish jarayonida amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: jismoniy tarbiya tizimini rivojlantirish, maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalar kontingenti, jismoniy madaniyatning aqliy hamda ijtimoiy-psixologik ahamiyati, konversiya mexanizmlari, malakali mutaxassislarni tayyorlash.

Abstract: This article presents the results of many years of scientific research devoted to improving the effectiveness of the physical education process. The studies were conducted by specialists from leading higher educational institutions in the field of physical culture and sport, with particular attention paid to improving the multi-level structure of the education system, especially to increasing the pedagogical effectiveness of physical education classes in preschool educational institutions and primary grades of general education schools. The scientific conclusions obtained are of practical significance in the process of modernizing the physical education system and forming a healthy generation within the conditions of the continuous education system of the Republic of Uzbekistan.

Key words: development of the physical education system, contingent of preschool and primary school-aged children, mental and socio-psychological significance of physical culture, conversion mechanisms, training of qualified specialists.

Аннотация: В данной статье освещены результаты многолетних научных исследований, посвящённых вопросам повышения эффективности процесса физического воспитания. Данные исследования были проведены специалистами ведущих высших учебных заведений в области физической культуры и спорта, при этом особое внимание уделялось совершенствованию многоуровневой структуры системы образования, в частности повышению педагогической эффективности занятий физической культурой в дошкольных образовательных организациях и начальных классах общеобразовательных школ. Полученные научные выводы имеют практическое значение в процессе модернизации системы физического воспитания и формирования здорового поколения в условиях системы непрерывного образования Республики Узбекистан.

Ключевые слова: развитие системы физического воспитания, контингент детей дошкольного и младшего школьного возраста, интеллектуальное и социально-психологическое значение физической культуры, механизмы конверсии, подготовка квалифицированных специалистов.

KIRISH

XXI asrning birinchi yarmida jamiyatning insoniy salohiyatini shakllantiruvchi asosiy qatlamni bugungi maktabgacha hamda boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar tashkil etadi. Aynan ushbu avlod kelajakda mamlakat taraqqiyoti bilan bog'liq murakkab ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy-axloqiy, milliy va umuminsoniy muammolarni hal etishda faol ishtirok etishi kutilmoqda. Shu bilan birga, so'nggi yillarda bolalar salomatligi holatining tizimli ravishda yomonlashuvi, maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy rivojlanish hamda harakat faolligi darajasining pasayib borayotgani to'g'risidagi tashvishli ma'lumotlar tobora ko'proq uchramoqda.

Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, turli yo'nalishdagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarini tamomlab, umumta'lim maktablariga kirib kelayotgan bolalarning muayyan qismi allaqachon surunkali kasallik belgilari bilan ta'lim jarayoniga qadam qo'ymoqda. Ushbu holat O'zbekiston Respublikasida sog'lom avlodni shakllantirish, jismoniy tarbiya tizimini takomillashtirish va erta yoshdan profilaktik yondashuvlarni kuchaytirish zaruratini dolzarb masala sifatida kun tartibiga olib chiqadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarda uchraydigan ko'plab prepatologik holatlarning oldini olishda jismoniy tarbiya vositalari muhim profilaktik ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, mutaxassislar davlat ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya tizimining amaldagi faoliyati yetarli darajada samarali emasligini va uni takomillashtirish zarur ekanligini ta'kidlaydilar ^[1]. Mazkur holat O'zbekiston Respublikasining maktabgacha ta'lim tashkilotlari hamda umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining mazmuni, shakl va metodlarini zamonaviy talablar asosida qayta ko'rib chiqish ehtiyojini yuzaga keltiradi.

Yuqorida bayon etilgan fikrlar kontekstida jismoniy tarbiyani takomillashtirishning muhim innovatsion yo'nalishlaridan biri sifatida 3-10 yoshli bolalar jismoniy tarbiyasida madaniy yondashuvni rivojlantirish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Jismoniy tarbiya tizimida madaniy jihatni mustaqil yo'nalish sifatida ajratib ko'rsatish, bizningcha, bir qator muhim omillar bilan izohlanadi.

Birinchidan, real jismoniy tarbiya va sport faoliyati jarayonida, xoh kattalarda, xoh bolalarda bo'lsin, faqat harakat ko'nikmalari va jismoniy sifatlarga emas, balki estetik did, intellektual salohiyat hamda ma'naviy-axloqiy fazilatlar ham shakllanadi va namoyon bo'ladi. Shu bois jismoniy madaniyatning harakatga oid komponenti umumiy madaniy qadriyatlar – nazariy bilimlar, metodik malakalar, qadriyatli yo'nalishlar va ijtimoiy ahamiyatga ega motivlar bilan uzviy ravishda boyitilishi zarur.

Jismoniy tarbiya shaxs rivojiga ijobiy va barqaror ta'sir ko'rsata olishi uchun u insonning ma'naviy, hissiy, ruhiy hamda harakat faoliyati sohalariga bir butun va uyg'un ta'sirni ta'minlashi lozim ^[2]. Mazkur yondashuv O'zbekiston Respublikasida sog'lom, barkamol va madaniy jihatdan yetuk avlodni tarbiyalashga qaratilgan uzluksiz ta'lim tizimi maqsadlari bilan hamohangdir.

Ikkinchidan, jismoniy tarbiya mazmunini yangilash jarayonida insonparvarlashtirish va demokratlashtirish tamoyillari yetakchi o'rin egallashi, shuningdek, ushbu jarayonning tarixiy hamda ijtimoiy-madaniy an'analarini rivojlantirishga ustuvor ahamiyat qaratilishi lozim ^[3].

Yuqorida qayd etilgan asosiy omillarni inobatga olgan holda, maktabgacha yoshdagi bolalar jismoniy tarbiyasida madaniy (kulturologik) yondashuvni asoslash jarayonida olib borilgan ko'p yillik tadqiqotlar davomida ikki muhim ilmiy-metodik vazifani hal etishga alohida e'tibor qaratildi:

- bolalarda jismoniy tarbiya haqidagi bilimlar hamda ular bilan uzviy bog'liq bo'lgan ko'nikma va malakalarni egallash metodikasini ishlab chiqish, mazkur bilim va malakalarni jismoniy madaniyatning intellektual qadriyatlari asosi sifatida shakllantirish;
- yosh imkoniyatlariga mos holda bolaning jismoniy madaniyat qadriyatlarini o'zlashtirishga ongli munosabatini ta'minlaydigan muayyan dunyoqarashni shakllantirish, uning motivatsion-ehtiyoj sohasini rivojlantirish, bu esa an'anaviy ravishda jismoniy madaniyat tarbiyasining ijtimoiy-psixologik vazifalari bilan bog'liq holda talqin etiladi.

Bolalarda jismoniy madaniyatning intellektual komponentini o'zlashtirish jarayonida pedagoglar faoliyatining samaradorligi mazkur jarayonning mazmuniy hamda texnologik jihatlari bilan bevosita bog'liqdir. Eng umumiy yondashuv nuqtayi nazaridan intellektual tarbiya mazmunining asoslariga jismoniy madaniyatga oid tabiiy-ilmiy, madaniy (kulturologik) hamda texnologik bilimlarni kiritish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi.

Shu bilan birga, maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarning psixik jarayonlari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bu bilimlar mazmunida shunday ma'no-mazmuniy yo'nalishlarni aniqlash zaruratini yuzaga keltiradiki, bir tomondan, bolalar ular bilan kundalik hayot faoliyati davomida muntazam to'qnash keladilar, ikkinchi tomondan esa mazkur yo'nalishlar jismoniy madaniyatning intellektual qadriyatlarini o'zlashtirish uchun samarali vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bizning fikrimizcha, bunday mazmuniy tayanchlar sifatida kundalik hayot rejimi hamda o'quv kuni mazmunini qabul qilish maqsadga muvofiqdir.

Ta'limiy axborotni taqdim etishning texnologik jihatlari tahlil qilar ekan, pedagoglar va psixologlar 3-10 yosh oraliqidagi bolalar bilan ishlashda ko'rgazmalilikdan keng foydalanish zarurligi, shuningdek, ayniqsa yoshi kattaroq bolalar guruhlarida muammoli ta'lim elementlarini joriy etish muhimligini e'tirof etib kelmoqdalar.

Mazkur yondashuvlar asosida bolalarni o'qitishning yangi texnologik sxemasi ishlab chiqildi. Ushbu sxemaning mohiyati axborotni taqdim etish metodlarini kompleks qo'llashga asoslanib, unda ko'rgazmalilik tamoyili hamda bolaning psixik rivojlanishidagi yosh xususiyatlarini hisobga olish yetakchi o'rin tutadi. O'tka-

zilgan pedagogik tajribalar natijalari 3-10 yoshli bolalarning jismoniy madaniyatga oid bilimlar, shuningdek, ular bilan bog'liq bo'lgan ko'nikma va malakalarni muvaffaqiyatli o'zlashtira olish imkoniyatini tasdiqladi. Bu holat jismoniy madaniyatning intellektual qadriyatlarini maktabgacha yoshdagi bolalar jismoniy tarbiyasi tizimining tarkibiy komponentlaridan biri sifatida kiritishni tavsiya etish imkonini berdi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar jismoniy tarbiyasi tizimini takomillashtirishga yo'naltirilgan zamonaviy pedagogik, psixologik hamda sport-pedagogik yondashuvlar integratsiyasiga asoslanadi. Tadqiqotda jismoniy tarbiya jarayoni shaxsning jismoniy, intellektual hamda ijtimoiy-psixologik rivojlanishini ta'minlovchi yaxlit pedagogik tizim sifatida talqin etiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jismoniy tarbiyaning ijtimoiy-pedagogik vazifalarini hal etish jarayoni, asosan, shaxsning hayotiy falsafasini shakllantirish bilan bog'liq bo'lib, bu uning jismoniy madaniyat qadriyatlarini o'zlashtirishga bo'lgan e'tiqodi hamda ehtiyoj-faoliyatga yo'naltirilgan munosabatida namoyon bo'ladi. Ushbu jarayonni maktabgacha ta'lim muassasalari va umumta'lim maktablari amalga oshirish bolalarning qiziqish xususiyatlari hamda ularning motivatsiya xarakterini hisobga olishni taqozo etadi.

Tashkillashtirilgan pedagogik tajribalar jarayonida bolalarni o'qitishning yangi texnologik tizimi ishlab chiqildi. Mazkur tizimning yangiligi faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvni amalga oshirishga asoslanib, unda bolalarni jismoniy madaniyat qadriyatlarini o'zlashtirishga doimiy ravishda rag'batlantirish, shuningdek, egalangan jismoniy tarbiya bilimlari, ko'nikma va malakalarini kundalik hamda tizimli ravishda amaliyotda qo'llashga yo'naltirilgan mashg'ulotlar muhim o'rin egallaydi.

Tadqiqotlar jarayonida uch yoshdan boshlab ham o'g'il, ham qiz bolalarda harakat faoliyatiga nisbatan mazmun jihatidan yaqin va aniq ifodalangan qiziqishlar mavjudligi aniqlandi. Biroq bolalar ulg'ayib borgani sari mazkur qiziqishlar dinamikasida bosqichma-bosqich farqlanish kuzatiladi. Jumladan, yosh o'tishi bilan o'g'il bolalarda jismoniy mashqlar bilan shug'ullanish tobora muhim ahamiyat kasb etib boradi, qiz bolalarda esa buning aksincha holati namoyon bo'ladi: besh yoshga kelib jismoniy tarbiya mashg'ulotlari ularning ustuvor faoliyat turlarida ikkinchi o'ringa tushib qoladi, sakkiz yoshda esa maktabgacha ta'lim muassasalari va umumta'lim maktablari amalga oshiriladigan asosiy o'quv-tarbiyaviy faoliyat turlari orasida to'rtinchi o'rinni egallaydi.

Shu bois, ta'lim va tarbiyaning odatiy sharoitlarida qiz bolalar guruhlarida harakat faolligiga bo'lgan ehtiyoj ko'rsatkichlari, xususan, jismoniy tarbiya mashg'ulotlariga nisbatan motivatsiya darajasi asta-sekin pasayib boradi. Ushbu holat jismoniy mashqlar bilan shug'ullanishga bo'lgan motivlarni shakllantirishga qaratilgan mutaxassislarining maqsadli va tizimli faoliyati dolzarbligini tasdiqlaydi. Pedagogik kuzatuvlar natijalari shuni ham ko'rsatadiki, bolalarning jismoniy tarbiya mashg'ulotlariga bo'lgan qiziqishi faqat harakat faoliyatiga bo'lgan tabiiy intilish bilan emas, balki ushbu jarayonning tashqi atributlari – chiroyli sport kiyimi, sport zalining rang-barang va estetik bezatilishi, bolaning yosh xususiyatlariga mos musiqiy hamrohligi kabi omillar bilan ham belgilanadi.

Shuningdek, jismoniy tarbiya mashg'ulotlariga nisbatan motivatsiyani kuchaytirishda pedagoglar faoliyatining muvaffaqiyati, asosan, bolalar faoliyatini tashkil etishda o'yin va musobaqa xarakteridagi usullarning ustunligi bilan bog'liq ekanligi aniqlangan.

3–10 yoshli bolalarda jismoniy tarbiyaning intellektual hamda ijtimoiy-psixologik vazifalarini hal etish jarayonida ushbu ikki yo'nalish o'rtasidagi nisbat va o'zaro bog'liqlik masalasi alohida tadqiqot qiziqishini uyg'otdi. O'tkazilgan korrelyatsion tahlil natijalari jismoniy tarbiya bilimlarini o'zlashtirish darajasi bilan jismoniy mashqlar bilan shug'ullanishga bo'lgan motivlarning shakllanganligi o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Mazkur bog'liqlik o'g'il bolalar guruhida besh yoshdan, qiz bolalarda esa olti yoshdan boshlab statistik jihatdan ishonchli darajaga yetadi.

Shunday qilib, maktabgacha yoshdagi bolalar jismoniy tarbiyasining amaldagi tizimini to'ldiruvchi innovatsion yo'nalishlardan biri ushbu jarayonda intellektual hamda ijtimoiy-psixologik vazifalarni amalga oshirish hisoblanadi. Mazkur vazifalar majmui jismoniy tarbiya jarayonining madaniy yo'nalishini shakllantiradi. Jismoniy tarbiya tizimining umumiy tuzilmasida esa harakatga oid komponent insonning jismoniy salohiyatini rivojlantirish, shuningdek, hayotiy ahamiyatga ega bo'lgan ko'nikma va malakalarni shakllantirishda yetakchi o'rinni egallaydi ^[4].

Maktabgacha ta'lim muassasalari va umumta'lim maktablari uchun mo'ljallangan barcha ta'lim-tarbiya dasturlarida ushbu ikki global vazifa deyarli teng darajada aks ettirilgan. Shu bilan birga, amaldagi dasturiy-me'yoriy hujjatlarda asosiy harakatlarni shakllantirish hamda jismoniy sifatlarni rivojlantirishga oid aniq metodik

ko'rsatmalarni o'z ichiga olgan jarayonli bloklarning yetishmasligi kuzatiladi. Bizning fikrimizcha, bunday holat maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarning harakat faoliyati sohasiga xos rivojlanishning yoshga oid qonuniyatlari to'g'risida yetarli ilmiy ma'lumotlarning mavjud emasligi bilan izohlanadi.

O'tkazilgan tadqiqotlar natijalarida jismoniy tayyorgarlik ko'rsatkichlari hamda asosiy harakatlarning shakllanganlik darajasi bo'yicha mutlaq qiymatlarning yosh o'tishi bilan muntazam ortib borish tendensiyasi aniqlangan. Bunda har ikkala jins vakillarida ham mos yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalar va kichik maktab o'quvchilari o'rtasida statistik jihatdan ishonchli farqlar qayd etilgan bo'lib, istisno sifatida faqat moslashuvchanlik (egiluvchanlik) ko'rsatkichi ajralib turadi. Pedagogik tajribalar natijalari shuni ko'rsatadiki, bolalar ulg'ayib borgani sari moslashuvchanlikdan tashqari, jismoniy va harakat sohalari uchun xususiyatlarining o'sish sur'atlari ham o'g'il, ham qiz bolalarda barqaror ravishda ortib boradi. Keltirilgan ilmiy dalillar maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarning jismoniy hamda harakat tayyorgarligi muammosi nuqtayi nazaridan uch yoshdan o'n yoshgacha bo'lgan butun yosh oralig'ining sezgir (sensitiv) davr ekanligi haqidagi xulosani asoslash imkonini beradi.

Jismoniy tarbiya nazariyasi va amaliyoti uchun jismoniy sifatlar hamda asosiy harakatlarning yoshga oid dinamikasini stixiyali ta'lim-tarbiya jarayoni (rag'batlantirilmagan rivojlanish) va shakllantiruvchi pedagogik tajriba sharoitida qiyosiy tahlil qilish masalasi muhim metodologik ahamiyatga ega. Olingan ma'lumotlar ushbu ikki jarayondagi rivojlanish tendensiyalarining nihoyatda yaqin ekanligini ko'rsatadi. Bu holat pedagogik ta'sir samaradorligining ham muhit, ham genetik omillar bilan belgilanishini tasdiqlaydi hamda 3–10 yoshli bolalarning harakat salohiyatidagi yosh dinamikasi ritmiga mos holda mashg'ulot yuklamalarining xarakteri va hajmini belgilash zaruratini asoslaydi.

Shu tariqa, maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalar jismoniy tarbiyasi tizimini takomillashtirishning navbatdagi innovatsion yo'nalishi sifatida ushbu tadqiqotda olingan hamda jismoniy sifatlar va asosiy harakatlarning yoshga oid o'zgarishlarini miqdoriy jihatdan tavsiflovchi ma'lumotlar asosida bolalarda jismoniy rivojlanish va harakat malakalarini shakllantirish jarayonlarini obyektivlashtirishni ko'rsatish mumkin.

Bolada turli xil qobiliyatlarni shakllantirish va rivojlantirishda jismoniy tarbiya vositalarining imkoniyatlari masalasi ilmiy-uslubiy adabiyotlarda yetarli darajada chuqur va tizimli ravishda yoritilgan ^[5].

Mavjud holatni batafsil tahlil qilmasdan turib ham ta'kidlash joizki, jismoniy tarbiya vositalarining insonda axloqiy, ruhiy, ijtimoiy, intellektual hamda boshqa ko'plab sifatlarni shakllantirish imkoniyatlari jismoniy madaniyat va sport sohasidagi yetakchi tadqiqotchilarning mutlaq aksariyati tomonidan konseptual darajada e'tirof etilgan ^[6].

Shu munosabat bilan 3-10 yoshli bolalarni tekshirish jarayonida hamda shakllantiruvchi pedagogik tajribalar doirasida yoshga xos rivojlanish xususiyatlarini aniqlashga, shuningdek, ushbu asosda jismoniy tarbiya vositalarining psixik jarayonlarning shakllanishini optimallashtiruvchi shart-sharoitlarni yaratishdagi imkoniyatlarini belgilashga qaratilgan izlanishlar amalga oshirildi. Ushbu ilmiy yo'nalishni rejalashtirishda psixologiya fanida qaror topgan nazariy qarashga tayanildi, unga ko'ra shaxsning psixik rivojlanishi, umuman olganda, organizmning biologik yetuklik darajasi hamda mazkur daraja imkoniyatlari doirasida namoyon bo'ladigan muhit ta'sirlarining optimal uyg'unligi natijasidir ^[7].

Mazkur yondashuv doirasida biz jismoniy tarbiya vositalari yordamida bolaning asosiy psixik jarayonlarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi qulay shart-sharoitlarni yaratish imkoniyati mavjudligi haqidagi farazdan kelib chiqdik. Ushbu yondashuvning metodologik asosi psixik jarayonlar rivojlanishidagi yoshga xos o'zgarishlarni aniqlashdan iboratdir. Tadqiqotlar natijasida psixik jarayonlar rivojlanish darajasining mutlaq ko'rsatkichlari bolalar ulg'ayib borgani sari ortib borishi aniqlandi. Shu bilan birga, maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalar yoshi ortib borgani sari yondosh yosh guruhlaridagi bolalar o'rtasida rivojlanish darajalari bo'yicha ishonchli farq qiladigan psixik jarayonlar soni kamayib borishi kuzatildi.

O'rganilgan barcha psixik jarayonlar bo'yicha (idrok jarayonidan tashqari) to'rt yoshdan boshlab rivojlanish sur'atlari ko'rsatkichlarining pasayish tendensiyasi kuzatiladi. Shuningdek, yondosh yosh guruhlaridagi bolalar o'rtasida o'sish sur'atlari bo'yicha ishonchli farqlanadigan ko'rsatkichlar sonining qisqarishi ham aniqlandi.

Psixik jarayonlar rivojlanishini optimallashtiruvchi shart-sharoitlarni yaratishda jismoniy tarbiya vositalaridan foydalanish imkoniyatlarini o'rganish pedagogik ta'sirning samaradorligini tasdiqlash imkonini beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy va harakat tayyorgarligini tadqiq etishda qayd etilgani kabi, psixik jarayonlar rivojlanishidagi o'zgarishlar tendensiyalari ham stixiyali ta'lim-tarbiya sharoitida hamda shakllantiruvchi pedagogik tajriba jarayonida bir-biriga yaqin ekanligi aniqlandi.

Mazkur holat bolalarning psixik salohiyatidagi yoshga oid dinamik ritmga mos ravishda mashg'ulotlar ta'sirining xarakteri va hajmini belgilash tamoyilini nafaqat jismoniy tayyorgarlik metodikasiga, balki psixik jarayonlarni shakllantirish metodikasiga ham tatbiq etish zarurligini asoslaydi.

Jamiyatdagi har qanday tizim faoliyatining samaradorligi, avvalo, malakali kadrlarning mavjudligi bilan chambarchas bog'liqdir ^[8]. Ijtimoiy ta'lim tizimining tuzilmasi va mazmuniga oid yangi qarorlarni qabul qilish zarurati ko'p jihatdan amaldagi kadrlar tayyorlash tizimida mavjud kamchiliklar bilan izohlanadi. Shu munosabat

bilan jismoniy madaniyat va sport sohasida mutaxassislar tayyorlash jarayonini isloh qilish masalasining dolzarbligi shubha uyg'otmaydi. Avvalo, bu masala maktabgacha ta'lim tizimi uchun muhim ahamiyat kasb etadi, chunki aksariyat mutaxassislarning fikricha, umumta'lim maktablari uchun jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash jarayoni nisbatan yetarli darajada samarali hisoblanadi.

Vujudga kelgan holat maktabgacha yoshdagi bolalar jismoniy tarbiyasi sohasida mutaxassislar tayyorlash jarayonini qayta ko'rib chiqishni, professional kadrlarni tayyorlashning yangi tuzilmasi va mazmunini belgilovchi me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltirdi. Kadrlar tayyorlashning ehtimoliy tuzilmalari tahlili "pedagogika kollejining maktabgacha bo'limi – jismoniy madaniyat va sport yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasasi" modelining maqsadga muvofiqligini ko'rsatdi.

Davlat ta'lim standartlari bilan bir qatorda maktabgacha jismoniy tarbiya yo'nalishida mutaxassislar tayyorlash mazmunini to'ldiruvchi asosiy hujjat sifatida biz tomonidan ishlab chiqilgan malaka tavsifnomasi (MT) xizmat qiladi. Ushbu hujjat tuzilmasi olti asosiy bo'limni o'z ichiga oladi: "MTning maqsadi", "Mutaxassislarning kasbiy vazifalari", "Mutaxassisga qo'yiladigan malakaviy talablar", "Mutaxassisni attestatsiyadan o'tkazish", "Mutaxassislar tayyorlash sifati uchun mas'uliyat", "Soha muammolari". Mazkur tuzilma bunday turdagi hujjatlarni ishlab chiqish bo'yicha asosiy metodik tavsiyalarni to'liq qamrab oladi ^[9].

Demak, maktabgacha yoshdagi bolalar jismoniy tarbiyasining amaldagi tizimini takomillashtirishning yana bir innovatsion yo'nalishi sifatida tajribaviy jihatdan asoslangan, mutaxassislar tayyorlash jarayonining tashkiliy va mazmuniy jihatlarni tartibga soluvchi hujjatlar negizida oliy ma'lumotli kadrlarni tayyorlash masalasi ilgari suriladi.

So'nggi yillarda qator ilmiy tadqiqotlarda zamonaviy sport nazariyasi va amaliyoti yutuqlaridan jismoniy tarbiyaning amaliy muammolarini hal etishda foydalanish imkoniyatlari muhokama etila boshlandi. Shu munosabat bilan ilmiy izlanishlarning yangi va jiddiy yo'nalishi – sport nazariyasining asosiy prinsiplar qoidalarini aholining turli guruhlari jismoniy tarbiyasi vazifalariga moslashtirish, ya'ni konversiya muammosi shakllanayotganini ta'kidlash mumkin.

Mazkur tadqiqotlarning dolzarbligi yuqori bo'lib, bunga xalqaro sport maydonida sportchilarning erishgan yutuqlari, bolalar va o'smirlar sportining jadal rivojlanishi hamda erta sport ixtisoslashuvi jarayonlarining keng tarqalishi sabab bo'lmoqda. Ushbu omillar yetakchi olimlarning diqqat-e'tiborini jalb etib, natijada sport mahoratini uzoq muddatli rivojlantirishga qaratilgan yuqori texnologiyalarning yaratilishiga olib keldi.

Muammoni nazariy tahlil qilish jarayonida sport va jismoniy tarbiya sohasida konversiyaning shart-sharoitlari hamda uni amalga oshirish imkoniyatlari aniqlandi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, konversiya obyekti sifatida jismoniy tarbiya texnologiyalari belgilandi. Konversiya predmeti esa sport mashg'ulotlarining yuqori texnologiyalarini jismoniy tarbiya vazifalarini hal etishga moslashtirishdan iborat bo'lib, bu jarayonda texnologiyalarning predmet-mazmuniy asosi saqlangan holda konversiya operatorlari – qonuniyatlar, tamoyillar, metodlar hamda algoritmik ko'rsatmalar modifikatsiya qilinadi. Mazkur operatorlar inson qobiliyatlari va sifatlarini yuqori sport natijalariga erishish maqsadida shakllantirish jarayonini tartibga soladi.

Konversiyaning asosiy maqsadi jismoniy tarbiya samaradorligini yanada oshirishdan iborat bo'lsa, undan kutiladigan yakuniy natija jismoniy-madaniy va sport faoliyati bilan shug'ullanuvchilar hamda mutaxassislar faoliyatini optimallashtirishda namoyon bo'ladi. Shuningdek, konversiyaning asosi sifatida jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari jarayonida inson qobiliyatlari hamda sifatlarini maqsadli rivojlantirish darajasi e'tirof etilib, uning asosiy parametrlarini faoliyat omillari-determinantlari va tarkibiy elementlari tashkil etishi ko'rsatib berildi.

Sport mashg'ulotlari nazariyasining asosiy qoidalarini jismoniy tarbiya vazifalariga moslashtirish (konversiya) jarayonining nazariy-metodologik asoslarini ishlab chiqish ushbu muammoni amaliy tatbiq etish nuqtayi nazaridan ko'rib chiqish imkonini beradi. Bizning fikrimizcha, bu holat maktabgacha yoshdagi bolalar jismoniy tarbiyasi tizimini takomillashtirishning yangi yo'nalishini ajratib ko'rsatishga asos bo'lib xizmat qiladi. Mazkur yo'nalish jismoniy tarbiya amaliyotiga sport tayyorgarligining yuqori texnologiyalarini joriy etish bilan tavsiflanadi.

Bolalar salomatligining hozirgi holati, ularning jismoniy va harakat tayyorgarligi darajasi ta'lim-tarbiya dasturlarida hamda maktabgacha ta'lim muassasalari va umumta'lim maktablari faoliyatini tartibga soluvchi ko'plab me'yoriy hujjatlarda belgilangan rejalashtirilgan natijalardan sezilarli darajada farq qilishi aniqlanmoqda. Shu bilan birga, maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalar jismoniy tarbiyasini moddiy, ilmiy-metodik hamda axborot bilan ta'minlash darajasi nisbatan yuqori ekanligini qayd etish mumkin. So'nggi 10-15 yil davomida barpo etilgan aksariyat bolalar ta'lim muassasalari jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini o'tkazish uchun yetarli va talabga javob beradigan moddiy-texnik bazaga ega. Bular jumlasiga maxsus jihozlangan sport zallari, sport maydonchalari, shuningdek, ochiq havoda joylashgan tekislikdagi sport inshootlari kiradi.

Mavjud moliyaviy qiyinchiliklarga qaramay, deyarli har bir ta'lim muassasasi jismoniy-sog'lomlashtirish faoliyatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan standart jihozlar va inventarlar bilan ta'minlangan. Hozirgi kunda pedagoglar ixtiyorida ularni qiziqtirayotgan ko'plab muammolar bo'yicha eng zamonaviy ilmiy yondashuvlar va ma'lumotlarni o'z ichiga olgan keng ko'lamli ilmiy-metodik adabiyotlar mavjud. Bundan tashqari, davlatning

bugungi imkoniyatlari doirasida bolalar poliklinikalari tizimi barqaror faoliyat ko'rsatmoqda va zarurat tug'ilganda har bir oila malakali maslahat yoki tibbiy yordam olish imkoniyatiga ega.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, jamiyatimizda aholining turli ijtimoiy qatlamlari o'rtasida turmush darajasi farqlari mavjud bo'lishiga qaramay, ota-onalarning mutlaq ko'pchiligi farzandlarining sog'lom va jismonan chiniquqan holda ulg'ayishini istaydi hamda buning uchun o'z imkoniyatlari doirasida barcha sa'y-harakatlarni amalga oshirmoqda. Biroq shunga qaramasdan, maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar salomatligi hamda ularning jismoniy tayyorgarligi bilan bog'liq muammolar hanuzgacha to'liq hal etilgan deb bo'lmaydi.

Amaliy faoliyatda maktabgacha ta'lim tashkilotlari va umumta'lim maktablari jamoalarining, shuningdek, ayrim mutaxassislarining bolalar salomatligini mustahkamlash hamda ularning jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirishga nisbatan yetarli darajadagi tizimli manfaatdorligi shakllanmagan. Bolalar ta'lim muassasalarida olib borilayotgan jismoniy-sog'lomlashtirish faoliyatini baholash uchun obyektiv va aniq mezonlarning yetishmasligi ham mazkur muammoni chuqurlashtiruvchi omillardan biri hisoblanadi. Bundan tashqari, maktabgacha ta'lim tashkilotlari va umumta'lim maktablarida faoliyat yuritayotgan mutaxassislarda jismoniy-sog'lomlashtirish ishlarining ustuvorligini real pedagogik amaliyotda ta'minlashga bo'lgan ichki ehtiyoj yetarli darajada shakllanmagan. Yuqorida keltirilgan holatlar, bizningcha, pedagoglar, ayniqsa, ta'lim tizimi rahbarlarining kasbiy qarashlari va psixologik yo'nalishlarini tubdan o'zgartirish zarurligini ko'rsatadi. Bu esa bolalarni o'qitish va tarbiyalashning zamonaviy maqsad hamda vazifalariga oid ilmiy asoslangan yondashuvlarni real hayotga izchil tatbiq etishni taqozo etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Чернышенко Ю.К. Научно-педагогические основания инновационных направлений в системе физического воспитания детей дошкольного возраста: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ю.К. Чернышенко. – Краснодар, 1998. – 52 с.
2. Запорожец А.В. Условия и движущие причины психического развития ребенка / А.В. Запорожец // Хрестоматия по возрастной психологии: учеб. пособие для студентов / сост. Л.М. Семенюк; под ред. Д.И. Фельдштейна. – М.: Международная педагогическая академия, 1994. – С. 23-26.
3. Бальсевич В.К. Конверсия высоких технологий спортивной подготовки как актуальное направление совершенствования физкультурного воспитания и спорта для всех / В.К. Бальсевич // Теория и практика физической культуры. – 1993. – № 4. – С. 21-22.
4. Ахметов С.М. Научно-технологические основы обновления процесса подготовки специалистов по физической культуре в системе среднего профессионального образования: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04, 13.00.08 / С.М. Ахметов. – Краснодар, 2004. – 50 с.
5. Виленская Т.Е. Физическое воспитание детей младшего школьного возраста: учеб. пособие / Т.Е. Виленская. – М., 2006. – 256 с.
6. Чермит К.Д. Теория и методика физической культуры. Опорные схемы: учеб. пособие / К.Д. Чермит. – М.: Советский спорт, 2005. – 270 с.
7. Божович Л.И. Этапы формирования личности в онтогенезе / Л.И. Божович // Хрестоматия по возрастной психологии: учеб. пособие для студентов / сост. Л.М. Семенюк; под ред. Д.И. Фельдштейна. – М.: Международная педагогическая академия, 1994. – С. 87-98.
8. Чермит К.Д. Теория и методика физической культуры. Опорные схемы: учеб. пособие / К.Д. Чермит. – М.: Советский спорт, 2005. – 270 с.
9. Наталов Г.Г. Теория формирования культуры двигательной активности как общепрофилирующая учебная дисциплина / Г.Г. Наталов // Сборник научных трудов, посвященный 25-летию Кубанской государственной академии физической культуры. – Краснодар, 1994. – С. 244-248.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №1(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.